

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİ DOĞURAN NEDENLER VE İŞSİZLİĞİN YAPISI

İlyas KARABIYIK*

ÖZET

Günümüzde gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun işsizlik, meydana getirdiği sosyo-ekonomik sonuçlar itibarıyla bütün toplumların en önemli sorunlarından biridir. Özellikle son günlerde dünyada yaşanan finansal krizin sosyo-ekonomik hayata yansımalarından biriside işsizliğin genel olarak artmış olmasıdır. İşsiz kitlelerin artışı toplumsal barış ve istikrar açısından ciddi bir tehdit unsurudur. Bugün, istikrarı tehdit eden boyutlara ulaşan işsizlik, Türkiye'nin de en önemli sosyal ve ekonomik sorunlarının odak noktasıdır. Türkiye, yapısal sorunlarının yanı sıra ekonomide uygulanmakta olan IMF destekli istikrar politikalarının da etkisiyle, her geçen gün daha da ağırlaşan işsizlik sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunun önlenmesi yönünde politikaların geliştirilmesi için işsizliğin özelliklerinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de işsizliğin yapısı iktisadi faaliyet kolu, cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve iş arama süresi dikkate alınarak incelenecek ve işsizliğin önlenmesine yönelik politikalara değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, işsizliğin yapısı, işsizlikle mücadele

ABSTRACT

Today, unemployment is one of the most important problem of all societies in any socio-economical development level due to the socio-economical results it created. Especially, one of the reflection of recent financial crisis living in the world to the socio-economic life is an increase in unemployment in general. Increase in unemployed block is an threat element for social peace and stability. Today unemployment which as great as a threat for stability is also the focus point of the most important socio-economical problems of Turkey. Turkey is face with an unemployment also by the effects of stability programmes supported by IMF getting heavier day by day in addition to some structural problems of Turkey. Determining the specification of unemployment is very important for making policies preventin this problem. In this study, unemployment will be investigated by taking into consideration also the structure, activity branch, gender, age, education, job and time period of looking for job and also point to the policies to prevent unemployment.

Keywords: unemployment, structure of unemployment, struggle with unemployment

1. GİRİŞ

19. yy.dan itibaren dünya ekonomisindeki teknolojik gelişmeyle beraber sosyal ve kültürel yapıda da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle I.Dünya Savaşı sonrası siyasi sınırların yeniden belirlenip ülke yönetim biçimleri

* Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu.

değişirken, yeni pazarlar ve yeni iktisadi kaynaklar üzerinde yeni hakimiyet alanları ve kaynak dağılımının değişmesi ekonomide konjonktürel dalgalanmaları gösteren buhranları da beraberinde getirmiştir. Bu buhranların en şiddetli ve uzun olanı ise 1929 Dünya Ekonomik Krizi'dir.

1929 Dünya Ekonomik Krizi, bütün dünyayı etkisi altına alarak dünya refahının düşmesine ve toplumların sefaletinin had safhaya ulaşmasına sebep olurken, krizin ortaya çıkardığı eksik istihdam ve talep yetersizliği kitlesel işsizliğin ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Bu bağlamda işsizlik, her ne kadar 1930'ların olgusu olmasa da teorik olarak piyasa mekanizmasının işsizlik üretebileceği, tam istihdamın doğal bir sonuç olmadığı ve işsizliğin bir olgu olarak kabul edilmesi 1929 Büyük Bunalımı ve bunun doğurduğu Keynes'çi iktisat anlayışı ile birlikte olmuştur.

1930'larla beraber işsizliği önlemeyi amaçlayan Keynesyen iktisat politikaları, 1960'lı yılların sonuna kadar herhangi bir problemle karşılaşmadan hedeflerine ulaşmışlardır. Ancak, 1970'li yıllara gelindiğinde durum değişmiştir. Uzun bir süre kendini unutturan depresyon ve işsizlikten tekrar söz edilmeye başlanmıştır. Bu yeni dönemde Keynesçi maliye ve para politikalarının dozunun kaçırılması sonucu oluşan enflasyonist etki ve petrol fiyatlarında ki artıştan dolayı maliyetlerin artması, gelişmiş ülkelerin üretim kapasitelerinin düşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu ekonomilerde işsizlik, hızla artış sürecine girmiştir.

Buna bağlı olarak, 1970'li yıllardan itibaren batılı gelişmiş ekonomilerde, durgunluk ve enflasyonun beraber görüldüğü stagflasyon olgusu ile yeni bir dönem ortaya çıkmıştır. Bu dönemin istihdam hacmi üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkiye paralel olarak hemen her ekonomide işsizlik yükselme eğiliminde olmuştur. 1980'li yıllar dünya'da derin bir bunalımla başlamış; birçok ülkede işgücünün önemli bir bölümünün işsiz kalması ve istihdam şartlarının bozulmasını, 1990'lara kadar uzanan bir durgunluk dönemi takip etmiştir. 1990'lı yılların başında ise, Körfez Krizi ve Sovyet Blokunun yıkılması, tüm dünya iktisadi hayatını derinden etkilemiştir. Bu derin konjonktürel dalgalanmalar işgücü piyasasını da doğrudan etkilemiştir.

Bütün bunların yanı sıra gelişmekte olan ülkelerde, 1970'lerin sonu 1980'lerin başında, ithal ikameci sanayileşmeden ihracata dayalı büyüme modeline geçiş, liberal politikaların uygulanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte uygulamaya konulan yeni liberal politikalar ve özünde sermayenin egemen güç haline gelmesini ifade eden küreselleşme olgusu, gelişmekte olan ülkelerde şartların daha da bozulmasına ve işsizliğin sürekli ve kronik hale gelmesine neden olmuştur. Bu süreçte yaşanan istihdam problemleri, işsizliği artırmanın yanısıra, emek sömürsünü de beraberinde getirmiştir. İşverenler, liberal politikalar kapsamında karlarını artıracak yöntemlere yönelmişlerdir. Bu

yöntemlerin bir parçası olarak esnek çalışma ve sendikasılaştırma, çalışma hayatında hakim uygulama haline dönüşmüştür.

Bu durumdan en fazla etkilenen ise gelişmekte olan ülkeler olmuştur. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkelerde, işgücü arzının fazlalığı, işgücü piyasalarındaki zayıf örgütlenme, sık sık yaşanan mali krizler ve bu ekonomilerde uygulanan IMF destekli ekonomiyi daraltıcı istikrar programları işsizliği artırırken, emeğin sömürsünü de güçlendirmiştir. Küreselleşme sonucu mal ve hizmet hareketlerinin arttığı bu dönemde, zengin kapitalist ülkeler, bu ülkelere işsizlik ihraç ederek işsizliği artırıcı bir etki yapmıştır.

Türkiye'de ise, Cumhuriyetin kuruluşundan 1970'li yılların ortalarına kadar ciddi bir problem oluşturmayan işsizlik, ekonomik ve sosyal yapı değişikliklerine bağlı olarak 1980'li yıllardan sonra hissedilen en temel problemlerden birini oluşturmaktadır. Bu dönemden itibaren ekonomide başlayan yapısal değişimle birlikte Türkiye ekonomisi, dünya ekonomisiyle daha kapsamlı bir bütünleşme sürecine girmiştir. Bu süreçte artmaya başlayan işsizlik, 1990'lı yıllar boyunca nispeten daha makul seviyelerde iken, özellikle 2000 yılının son aylarında ve Şubat 2001'de yaşanan krizden sonra hızla yükselmiş ve bu kriz işsizlikte patlama etkisi yapmıştır.

Bugün dünyanın büyük bir kısmında son yaşanan küresel krizin de etkisiyle işsizlik giderek artmakta ve kitleler sefaletin pençesine düşmektedir. İşgücü piyasasına katılan sayısında ki artışa rağmen yeterli istihdam imkanı sağlanamamak ve emek kaynağı verim elde edilemeyen bir tüketim unsuruna dönüşmektedir.

Dünyada ki bu duruma paralel olarak Türkiye'de de, ekonomide izlenen politikalara bağlı olarak işsizlik sürekli artmakta ve her geçen gün işsizliğe bağlı sosyo-ekonomik sorunlar ağırlaşmaktadır. Dolayısıyla işsizlik sorunu ülkemizde ve dünyada en önemli sorun olarak gündemin ilk sıralarında yer almaktadır.

Bütün bunlara bağlı olarak işsizlik, gerek bireyler gerek toplumlar üzerinde telafisi mümkün olmayan sonuçlara neden olan bir olgudur. Meydana getirdiği sonuçlar itibariyle insanlık açısından büyük bir dramdır. Bundan dolayı işsizlikle mücadele insanlığın istikbali açısından son derece önemlidir. Bu çerçevede işsizliğin özellikleri belirlenerek işsizliğin yapısının ortaya konulması, işsizlikle mücadele politikalarının geliştirilmesinde önemli bir veridir.

Bu gerekçeler kapsamında çalışmada, Türkiye'de işsizliğin maliyeti ve nedenleri belirtilecek ve işsizliğin yapısı; iktisadi faaliyet kolu, cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve iş arama süresi dikkate alınarak incelenecektir. İşsizliğin bertaraf edilmesiyle ilgili uygulanacak politikalara değinilecektir. Çalışmada TÜİK, DPT ve Hazine Müsteşarlığı verileri esas alınmıştır. İşsizliğin yapısını açıklamada baz alınan değişkenlerin incelenmesinde daha çok istatistiki veriler kullanıldığından ve değerlendirmeler yapıldığından çok gerekli olmadıkça bilgi aktarımına yer verilmemiştir.

2. GENEL OLARAK İŞSİZLİĞİN MALİYETİ

Tarihi süreç içinde toplumlar meydana getirdikleri kültürel birikim ve değerleri, üretim ve tüketim kültürleri birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Buna bağlı olarak ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları da, toplumdan topluma değişmektedir. Dolayısıyla ülkeler sahip oldukları kaynaklar ve sosyo-ekonomik yapılarına bağlı olarak farklı gelişmişlik düzeylerine sahiptirler. İşsizlik olgusunu doğuran nedenler ise, toplam arz ve toplam talep arasında dengesizliğe neden olan bu sosyal ve ekonomik yapıdır (Murat, 2007: 323).

Bu bağlamda işsizlik, iktisadi gelişme düzeyi ne olursa olsun bütün toplumların en önemli sorunlarından biridir. Yaşama hakkının bir parçası olan çalışma hakkının kullanılamaması olarak ortaya çıkan; yoksulluğun, mutsuzluğun ve insana yaraşmayan yaşam şartlarının en önemli nedenini teşkil eden işsizlik, aynı zamanda insan özgürlüğünün zedelenmesinin de göstergesidir (Serter, 1993: 1).

Artan işgücünü masedecek istihdam alanlarının yetersizliği sonucu toplam emek talebi yetersizliğinden ortaya çıkan, ekonomik ve sosyal hayatın en temel sorunlarında biri olan işsizlik, hem sosyal hem de ekonomik bir boyuta sahiptir (Koray, 2000: 137). Ekonomik yönden, insan kaynağının savurganlığını ve milli gelir kaybını; sosyal yönden ise, toplumsal gelir yetersizliği, gelir adaletsizliği ve toplumsal değerlerin çöküşü anlamına gelmektedir. Tüm ekonomilerde işsizliğin ekonomik manada ortaya çıkardığı problemlerin başında, emeğin eksik veya hiç kullanılmamasından kaynaklanan kişisel ve bunun sonucunda da ortaya çıkan toplumsal üretim kaybı gelir (TÜSİAD, 2002; 13).

Bireysel veya toplumsal gelirin azalması; milli gelirin azalmasına, milli gelirin azalması, yatırımların azalmasına, yatırımların azalması da üretimin düşmesine ve istihdamın daraltılmasına, dolayısıyla da tekrar işsizliğin artmasına sebep olur.

İşsizliğin gelir dağılımı üzerinde de olumsuz etkileri söz konusudur. Özellikle vasıfsız çalışanlar üzerinde yaygın olduğu durumlarda işsizliğin gelir dağılımı üzerinde ki olumsuz etkisi daha belirgin olarak görülür. Bir başka ifade ile işsizlik milli geliri küçülttüğü gibi bunun paylaşımını da eşitsizlik yönünde bozmaktadır (TÜSİAD, 2002: 177). Gelir dağılımı üzerinde doğrudan etkisi yanında dolaylı olarak da etkileri mevcuttur. İşsizlik dönemlerinde sendikacılık ta zayıfladığından, bu durum milli gelirin ücretliler aleyhine bozulmasına neden olmaktadır.

Bireyin üretime katılması, bireye hem sosyal bir statü, hem de belirli bir gelir ve saygınlık sağlar. İşsizlik ise, hem bu gelirin hem de toplumsal ve bireysel saygınlığın kaybedilmesidir. Bireyin işsiz kalma süresi uzadıkça, kendini iyi hissetmemeye, başka işlerle uğraşma, hüsrana, sıkılma ve depresyon, finansal kaygılar, aile huzursuzlukları, hissizlik, inançsızlık ve kızgınlık gibi

işsizliğin kişi üzerindeki yıkıcı baskısı da artmaktadır (Glytis, 1989: 84). Ancak işsizliğin topluma maliyeti bireysel kayıplardan daha fazladır. Topluma olan en belirgin maliyeti düşük Gayri Safi Milli Hasıla'dır. İktisat literatüründe "Okun Yasası" olarak bilinen argumana göre, doğal işsizlik oranının üzerindeki her %1'lik işsizlik artışı, GSMH'yı %2,5 oranında azaltmaktadır (Seymen, 2004: 83).

Amartya Sen, işsizliğin meydana getirdiği sorunları; "üretim kaybı bütçeye külfet özgürlük kaybı toplumsal dışlanma, vasıf kaybı, entelektüel yeteneklerin zedelenmesi, psikolojik etkiler, ortalama ömrün azalması, isteklilik kaybı ve mesleki çıkmaz toplumsal ilişkilerde kopuş, aile yaşamında çözülme, toplumlar arasında kadın ve erkek arasında ayrışmalar, toplumsal değerlerde ve sorumluluk duygusunda gerileme işin örgütlenmesi ve yenilikler alanlarında blokaajlar" (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 11) olarak belirtmektedir.

Amartya Sen'in belirttiği olumsuzluklardan hareketle, işsizliğin sosyal etkilerini; toplumsal çözülme, suç işleme oranlarında ki artış, aile bağlarının çözülmesi, toplumsal değerlerde ve sorumluluk duygusunda gerileme ve işsizlikten kaynaklanan sosyal kaos şeklinde sıralayabiliriz.

Bütün bunların yanı sıra, bireylerde psikosomatik rahatsızlıkların doğmasına, kabiliyet ve yetenek kaybına, bilgi kaybına, entelektüel yeteneklerin zedelenmesine sebep olarak ciddi bir beşeri sermaye kaybına da neden olur. Daha da genel olarak W. Beveridge'in ifadesi ile " işsizliğin doğurduğu en büyük fenalık bedensel değil ruhsal, getirebileceği sefalet değil doğurduğu olumsuzluk, kin ve korkudur." (Talas, 1997: 128).

Kıyası işsizlik, ekonomik üretim kaybı ve kamu harcamalarını artırarak bütçeye külfet getirirken bireyde özgürlük kaybı ve toplumsal dışlanmayı da beraberinde getirir. Bu haliyle işsizliğin en önemli maliyeti, toplumda yarattığı sosyal ve psikolojik yıkımdır. İşsiz kitlelerin artışı, toplumun düzeni ve istikrarı açısından önemli bir tehdit unsurudur. Çünkü işsizlik arttıkça ekonomik ve toplumsal sorunlar artar ve ideolojik bunalımları besleyen bir ortam meydana gelir. Anti demokratik ve popülist eğilimler güç kazanır. Ülkede bir miktar işsizliğin bulunması iş arayanların kendi aralarında rekabet etmesini gerektirdiği gibi, istihdam edilenler içinde bir tehdit unsurudur. Mevcut işsizlik, sendikasıız işçileri düşük ücretlerle çalışmaya zorlamaktadır. Bu ise, kaynakların optimum şekilde kullanılmaması demektir. Dolayısıyla toplumda huzur, güven ve istikrar, işsizliğin ortadan kaldırılması ile sağlanır.

3. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ

İşsizlik emek arzının emek talebinden fazla olduğu durumda ortaya çıkan bir olgudur. Dolayısıyla emek arzı ve emek talebi arasında ki fark işsizlik miktarını verir (Zaim, 1997: 170). Ülkemizde emek arzı ve emek talebi arasındaki denge, emek talebinin mevcut emek arzını massedecek seviyede olmaması ve düşük seviyede olmasından dolayı bozulmuş durumdadır.

Türkiye, uzun yıllardır işsizlik sorunuyla karşı karşıya olmakla birlikte, özellikle 1980 sonrası dönemde ciddi bir işsizlik sorunu yaşayan bir ülkedir. Son yıllarda daha da artan işsizlik, bugün TÜİK verileri esas alındığında, “Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Ocak Dönemi Sonuçları”na göre %15.5 (TÜİK_{4d}, 2009: 1) oranıyla Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en yüksek işsizliğini yaşamaktadır. Kısa zaman da da, izlenen ekonomi politikaları göz önünde tutulduğunda işsizliğin önleneyeceği mümkün gözükmemektedir.

İşsizliğin önlenmesi için politika geliştirilmesi açısından işsizliğin nedenlerinin ne olduğunun iyi anlaşılması ve analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de işsizliğin nedenlerini genel olarak şu noktalarda toplayabiliriz. Nüfus artış hızının yüksekliği; kentleşme hızındaki artış ve tarım dışı sektörlere yöneliş; emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime geçişin hızlanması; yatırımların yetersizliği; eğitim kalitesinin düşüklüğü ve kısalığı; istihdam vergilerinin ve işgücü maliyetlerinin yüksekliği; girişimciliğin yetersiz, verimliliğin düşük olması; diğer sosyo-ekonomik, kültürel nedenler ve ekonomide uygulanan istikrar politikalarıdır.

Türkiye’de Tablo 1’de görüleceği gibi, 1990 yılında nüfus 55 milyon 294 bin iken yıllık %1,6 oranında artarak 2007 yılında 70 milyon 586 bine, 2007-2008 arasında ise, %1,23 oranında artarak 2008 yılında 71 milyon 517 bin kişiye ulaşmıştır. 2008 yılı nüfus artış hızının ise %1,21 olacağı tahminen belirtilmektedir. Buna karşı AB-27 ülkelerine baktığımızda 2006, 2007 ve 2008 yıllarında nüfus artış hızları sırayla %0,38, %0,33 ve %0,28’dir (İSO, 2008: 12). Bu çerçevede nüfus artış hızının yüksekliği Türkiye’de işsizliğin önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Uysal, 2007). Buna bağlı olarak nüfus artış hızının önlenmesi devlet politikası haline gelmiştir (Murat, 2007: 324).

Hâlbuki büyük ve nitelikli bir nüfus, toplumların ekonomik kalkınmasında önemli bir faktördür. İşsizliğin en önemli nedeni olarak nüfus artışının görülmesi kolaycı bir yaklaşımdır. Nüfus artış hızının düşürülmesi işsizliğin önlenmesinde kısa vadede sonuç vermeyecektir. Uzun vade de ise şartlar değişkendir. Nüfusla ilgi esas sorun nüfusun niteliğidir. Nüfusun nitelik sorunu ise kaliteli bir eğitimle çözülebilir.

Kentleşme hızının artması ve tarımsal üretimle ilgili izlenen politikaların, şehre göçü hızlandırması, tarımda gizli işsiz durumundaki işgücünün şehirde açık işsiz durumuna geçmesine, marjinal işlere yönelimin artışıyla yeni bir gizli işsizlik alanının oluşturulmasına neden olmaktadır (Kızılot, v.d., 2006: 123).

Yeterli sermaye birikimine sahip olmayan Türkiye de, üretim yapısında yaşanan hızlı değişim ve buna paralel olarak işgücünün sanayi işgücü haline dönüşümünün sağlanamaması; üretimde makine kullanımının hızlı artışı (Zaim, 1997: 171), atıl kalan işgücünü massedecek yatırımların yapılamayışı; yapılan yatırımların istihdam sağlayacak verimli alanlara yönlendirilemeyeşi ve nitelikli

işgücüyle desteklenerek sübvans edilemeyişi de, işsizliğin artmasına neden olmaktadır (Murat, 2007: 327).

İşgücü eğitiminin işgücü talep edenlerin isteğine uygun olmayışı, emek talep edenlerle işgücü niteliğinin uyumsuzluğu işsizliğin bir başka nedenidir (Şimşek, 2006: 11). Türk işgücünün eğitimde geçen zamanı kısa ve genel eğitimde geçmektedir. Üretim için gerekli olan teknik ve mesleki eğitimde geri ve yetersiz düzeydedir (TÜSİAD, 2004: 173-174; Eren, 2006: 22-23).

İstihdam vergilerinin yüksekliği işgücü maliyetlerini artıran ve işsizlik sorununu besleyen etkenlerden biridir. Günümüzde asgari ücret üzerinden (net 527 TL) çalışan bir işçinin işverene maliyeti 809 TL'dir (Öz İplik-İş, 2009) Buna göre asgari ücret üzerinden bir işçinin işverene maliyeti vergilerden dolayı işçiye ödenen ücretin iki katına yaklaşmaktadır. Bu ise, kayıt dışı ekonomiyi besleyerek yatırımları kayıt dışına kaydırmaktadır. Bunun sonucu olarak istihdam daralmakta ve işsizlik artmaktadır (TÜSİAD, 2004: 23).

Bunların yanı sıra işsizlik sorunun çözümünde katkıda bulunması ve istihdam artışının sağlanması açısından günümüz dünyasında girişimciliğe verilen önem artmıştır. Girişimciliğin ekonomide düşük olması, ekonomide istihdamın artışına katkı yapamamaktadır. Dolayısıyla girişimciliğin artırılmasının teşvik edilmesi istihdam artışına katkı sağlayacak ve işsizliğin önlenmesinde etkili olacaktır (TİSK, 2006: 9). Bundan dolayı bireylere risk alma ve yönetme kabiliyetlerinin geliştirilmesi, bağımsız davranmanın özendirilmesi ve özgüvenlerinin uyarılarak geliştirilmesi yönünde işgücünün eğitimi (Tağraf ve Halis, 2008) girişimciliği özendirecek ve girişimcilik ruhunun gelişimine katkı sağlayacaktır.

İşsizliğin bir başka nedeni ise, üretimde verimliliğin düşüklüğüdür. Küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği rekabet, ekonomide sürdürülebilir bir verimliliği zorunlu hale getirmiştir. Çünkü verimliliğin artmadığı durumda ekonomik durgunluk kaçınılmaz olacaktır. Sürdürülebilir bir verimliliğin sağlanması yatırımları artıracak ve dolayısıyla işsizliği azaltıcı, istihdam artırıcı bir katkı sağlayacaktır. Toplumsal refahın ve bireylerin yaşam standartlarının yükselmesinin temelini oluşturacaktır (Kurt, 2003).

İşsizliğin artışını etkileyen bu temel nedenlerin yanı sıra, uluslararası emek piyasalarını derinden etkileyen küreselleşme, toplumların dini inançları ve kültür kodları, örf ve adetleri, zihniyet dünyaları ve dünyayı algılayış biçimleri, toplumsal düzeni sağlayan hukuk sistemleri gibi faktörlerde işsizliğe etki eden unsurlardandır.

Küreselleşme olgusunun beraberinde getirdiği işgücü piyasalarında esnek çalışma sistemi, mal ve hizmetlerin dolaşım serbestisine karşı emeğin dolaşımındaki kısıtlamalar işsizliği artırıcı etki yapmıştır. 1990'ların sonundan itibaren küreselleşmenin firmalar üzerinde yarattığı, rekabet baskıları büyümenin istihdam sağlayıcı etkisini düşürmüştür (Onaran, 2007). Kapitalist toplumların

tersine, Türk toplumunun dini inancı, kültürü ve asırların birikimi olan töreleri; daha fazla kazanma hırsının olmaması, dünyayı fani kabul edişi, toplumsal dayanışma şuurunun dini inancın ve törelerin bir parçası olarak güçlü olması sermaye birikimini engelleyen bir unsur olarak daha fazla yatırım ve daha fazla kazanma duygusunu engellemektedir. Bu ise ve işsizliğe neden olabilmektedir. Çalışma hayatıyla ilgili yasal düzenlemelerin sonucu olarak ta (emeklilik yaşının uzatılması gibi) işsizlik meydana gelebilir (Murat, 2007: 331).

Ayrıca, işsizliğin nedenleri belirtilirken genellikle ihmal edilen, ancak Türkiye’de işsizliğin sürekli artmasına ve yapısal bir görünüm kazanmasına neden olan en önemli etken, IMF destekli istikrar politikalarıdır. IMF politikaları, ekonomideki istikrarsızlığın nedenini yüksek talep artışına bağladığından istihdamı gözardı eden politikaların uygulanmasını sağlayarak işsizliğe neden olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de, hükümetlerin kısa vadeli siyasal hedefler gütmesi dolayısıyla, semptomatik tedavi yönteminden öte olmayan IMF istikrar politikaları işsizliğin temel nedenlerinden birisidir.

4. TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİN YAPISI

Ülkemizde gerçek işsizlik oranları resmi rakamların oldukça üzerindedir. Özellikle tarımda yüksek oranlar teşkil eden yardımcı aile efradı olarak görülenler ve eksik istihdamdakiler, işsizlik rakamlarına girmemekte çalışıyor görünmektedirler. Genel olarak kadın ve genç işsizlik oranları yüksektir. İşsizlik, kendini daha çok tarım dışında hissettirmektedir.

Tablo 1’den görüleceği gibi, Türkiye’de işsizlik oranı 1990’lı yıllarda genelde azalma eğilimi göstermiştir. 1990’ın ilk yıllarında %8’in üzerinde iken, 2000 yılına kadar sürekli azalarak miktar olarak 1,5 milyonun, oran olarak ise %7’nin altına inmiştir. Ekonomide, 2000’de ki istikrarsızlıklar ve 2001’de yaşanan ekonomik krizin etkisiyle işsizlik, önce %8’in, daha sonra %10’un üzerine çıkmıştır. Kısacası hesaplanan işsizlik oranlarına göre, 1990’lı yıllarda Türkiye’de işsizlik sorunu azalmış gibi görülmektedir. Oysa gerçek yaşantıda son yıllarda iş bulma imkanları daha da azaldığına ve işsizlik daha da yaygınlaştığına göre, bu oranların daha büyük çıkması beklenirdi.

Tablo 1: Türkiye’de İstihdam ve İssizlikle İlgili Veriler (1900-2008) (Bin Kişi)

	1990	1995	2000	2001	2003	2004	2007	2008*
İşgücü Arzı	20.150	21.500	22.029	22.269	23.640	24.289	23 523	24.009
İstihdam	18.539	19.893	20.578	20.367	21.147	21.791	21 189	20.736
Açık İssizler	1.612	1.607	1.451	1.902	2.493	2.498	2 333	3.274
A.İ.O.(%)	8.0	7.5	6.6	8.5	10.5	10.3	9.9	13.6**
Eksik İstihdam	1.309	1.506	1.541	1.338	1.143	997	703*	840*
E.İ.O (%)	6.5	7.0	7.0	6.0	4.8	4.1	3.2	3.5*
T.İ.O(%)	14.5	14.5	13.6	14.5	15.3	14.4	13.1	17.1
Toplam Nüfus (Bin Kişi)	55.294	61.644	67.461	68.618	70.711	71.872	70.586	71.517
İ.K.O.(%)	56.6	54.1	49.9	49.8	48.3	48.7	47.8	47.7

AİO: Açık İssizlik Oranı, EİO: Eksik İstihdam Oranı, TİO: Toplam İssizlik Oranı, İKO: İşgücüne Katılma Oranı ** Tahmini

Kaynak: DPT(2007:161); TÜİK₁(2008:234); TÜİK_{1a}(2008:1); *TÜİK_{1b}(2009:1)

Türkiye’de işsizliğin yapısını sektörel ve fonksiyonel olarak inceleyebiliriz. Sektörel işsizlik oranları fertlerin son çalıştıkları sektör baz alınarak hesaplanmaktadır. İlk kez iş arayanlar ise kapsam dışı bırakılmaktadır. Sektörel işsizlik oranları incelenerek hangi sektörler arasında arz ve talep uyumsuzluğunun olduğu belirlenir (TÜSİAD, 2004: 183).

4.1. İşsizliğin Sektörlere Göre Durumu

Türkiye’de işsizliğe sektörel olarak baktığımızda, tarım dışı işsizlik oranının 2007 yılı sonu itibariyle %12,6 (TÜİK1a, 2008: 1) ve 2008 Aralık ayın da ise %17,3 olmuştur(TÜİK2b, 2009: 1). Ancak bu oran yanıltıcıdır. Tarım kesiminde işsizlik rakamının daha düşük görülmesi, bu kesimdeki işsizlerin çoğunun yardımcı aile efradı başlığı altında yer almalarından ve mevsimlik işsiz olduklarından işsizlik rakamlarına dahil edilmedikleri için işsiz görünmemektedir. Gerçekte tarım kesiminde işsizlik rakamı düşük olsaydı, kırdan şehre göç olgusu yoğun yaşanmazdı.

Sektörel bazda işsizlik, son çalışılan iktisadi faaliyet kolunun dahil olduğu sektöre göre hesaplandığında Tablo 2’de ki değerlere ulaşılmaktadır.

Tablo 2: Son Çalışılan İktisadi Sektöre Göre İşsizler (%) (15 + Yaş)

Yıllar	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Daha önce Çalışmamış	Toplam İşsizler
1988	2.3	6.0	4.0	11.4	76.3	1637
1990	7.9	11.6	8.3	18.7	53.5	1611
1995	14.5	14.7	9.9	23.0	37.9	1700
2000	8.4	17.6	13.3	29.5	31.2	1497
2001	6.8	21.5	15.8	31.6	24.3	1967
2002	6.8	21.3	15.6	35.4	20.9	2464
2003	8.9	22.6	15.9	33.3	19.3	2493
2004	7.3	19.3	14.4	34.5	24.5	2498
2005	6.6	20.3	14.3	36.8	22.0	2519
2006	7.4	20.3	13.6	38.7	20.0	2446

(NOT: Madencilik, taşocağı+İmalat sanayi+Elektrik, gaz, su faaliyet kolları Sanayi sektörü altında; İnşaat ve bayındırlık İnşaat sektörü altında; Toptan ve perakende ticaret+ ulaştırma, haberleşme+mali kurumlar ve sigorta+ toplum hizmetleri ise Hizmet sektöründe toplanmıştır)

Kaynak: TÜİK_{1m}, Kaynağındaki verilerden hesaplanmıştır

İstihdamın yoğunlaştığı alan hizmet sektörü olması münasebetiyle, 2001 kriziyle birlikte hizmet sektörünün diğer sektörlere oranla daha yüksek oranda etkilenmesine bağlı olarak işsizlik oranının en yüksek görüldüğü alan Tablo 2’de görüldüğü gibi, hizmetler sektörü olmuş ve bunu sanayi sektörü izlemiştir (TÜSİAD, 2004: 186). 2001 yılında ise yaşanan kriz sonucu üretim ve istihdamda ki daralmayla birlikte, bütün sektörlerde işsizlik farklı oranlarda da olsa artış göstermiştir. Ancak en fazla etkilenen sektörler, inşaat ve bayındırlık işleri ile mali kurumlar, sigortacılık ve taşınmaz mallara ait işlerin görüldüğü sektörler olmuştur. Çünkü 2001’de bankacılıkta yaşanan kriz sonrası, IMF istikrar Programı doğrultusunda bankacılıkta şube azaltılması ve işçi çıkartılmasının çözüm olarak uygulanması bu sektörde işsizliğin artmasını beraberinde getirmiştir.

4.2. İşsizliğin Kır- Kent ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İşsizliğin cinsiyet itibari ile yapısına baktığımızda, Tablo 3’de görüldüğü gibi, Türkiye genelinde kadınlar ile erkekler arasında işsizlik açısından fazla bir fark bulunmamaktadır. Ancak, kent ve kır ayrımı yaptığımızda, kadınlar arasında işsizliğin kentte daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, genel olarak kadınlar arasında eğitim düzeyinin düşük olması görülmektedir.

Tablo 3: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kent-Kır İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	Türkiye			Kent			Kır		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K
1988	8,4	7,5	10,6	13,1	9,7	28,3	5,0	5,3	4,4
1990	8,0	7,8	8,5	12,0	9,5	23,4	4,9	6,0	3,4
1995	7,6	7,8	7,3	10,8	9,0	18,3	4,8	6,3	2,4
2000	6,5	6,6	6,3	8,8	7,8	13,0	3,9	4,9	2,0
2001	8,4	8,7	7,5	11,6	10,3	16,6	4,7	6,5	1,7
2002	10,3	10,7	9,4	14,2	13,0	18,7	5,7	7,3	3,0
2003	10,5	10,7	10,1	13,8	12,6	18,3	6,5	5,9	4,1
2004	10,3	10,5	9,7	13,6	12,5	17,9	5,9	7,3	3,2
2005	10,3	10,3	10,3	12,7	11,6	17,0	6,8	8,1	4,1
2006	9,9	9,7	10,3	12,1	10,9	16,4	6,5	7,6	4,3
2007	9,9	9,8	10,3	11,9	10,7	16,0	6,9	8,2	4,1
2008*	13,6	10,9	10,8	14,2**	12,9**	18,3**	9,3**	10,8**	5,9**

T: Toplam, E: Erkek, K: Kadın

Kaynak: TÜİK₂(2008;153-155); DPT(2007;161), TÜİK_{2b}(2009;1) T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (2009; 69), ** 2008 yılı Aralık Ayı Rakamlarıdır

Türkiye’de işsizlik cinsiyet itibariyle değerlendirildiğinde, kadın ve erkeklerin yaklaşık oranlarda işsizlik riskiyle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Ancak, kadın işsizlik oranı ülke ortalamasına göre nispeten daha düşüktür. 2005 yılında ise, genel olarak her iki cinsteki işsizlik oranı % 10,3’tür. 2007 yılında kadın işsizlik oranı %10,3 ile erkek işsizlik oranının dan (%9,8) kısmen daha yüksek olmakla beraber, 2008 Aralık dönemi verilerine göre, işsizlik oranı genel olarak yükselirken, erkek işsizlik oranındaki göz ardı edilebilecek bir farklılıkla toplam işsizlik, %13,6 olmuştur.

Konu kentsel ve kırsal alanlar ölçeğinde incelendiğinde, Tablo 3’de görüldüğü gibi kadın işsizlik oranları kentlerde daha fazla ve kırsal kesimde kente nazaran daha düşüktür. Kırsal kesimde kadın işsizlik oranı %4, ile şehirdeki kadın işsizlik oranının 1/4’ü kadardır. Bunun nedeni, kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışma hayatına katılan kadın, şehirde gelenek ve kültürel değerlerden kaynaklanan sebeplerden dolayı çalışma hayatının dışına “ev hanımı” konumuna geçmektedir

Türkiye’de toplumsal yapı, kültürel değerler ve moral değerlerden dolayı kadınların sosyal hayatta üstlendiği rol ve ailevi sorumluluklar, iş piyasasının beklentilere cevap verememesi, eğitim düşüklüğü vb. nedenler kadınların çalışma hayatına tam olarak katılamamasına neden olmuştur (Murat, 2000). Kentte kadın işsizliği 1988 sonrası küçük değerlerde de olsa 2000 yılına kadar düşmesine rağmen, 2001 ekonomik krizinden sonra kent işsizliğindeki artışa

paralel olarak kadın işsizliği de tekrar yükselmiştir. Günümüzde ise oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Öyle ki, kentlerde ortalama işsizlik oranı 1988'de % 13,1, 2007'de % 11,9 iken, kadın işsizlik oranı 1988 yılında % 28,3, 2007 yılında ise % 16'dır. Kırsal kesimde ise, kadın işsizlik oranı ortalamanın altında, erkek işsizlik oranı ise ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir.

4.3. İşsizliğin Genel Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Ekonomilerin temel sorunlarından olan işsizliğin yaş gruplarına göre dağılımının bilinmesi ve analiz edilmesi işsizlikle mücadele politikalarının geliştirilmesinde önemli bir unsurdur (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 79). Özellikle işsizliğin ekonomilerde toplumun en dinamik kesimi olan gençlerde yoğunlaşması dolayısıyla bu enerjik gücün üretime katılamaması işsizlik sorununun ve üretim kaybının maliyetini yükseltmektedir. Bunun yanı sıra işsizliğin yaygınlaşmasına paralel olarak genç yaş kesiminde yoğunlaşması toplumda ekonomik ve sosyal sorunların artmasını da beraberinde getirir (Eren, 2006: 53).

Türkiye'de işsizlik değişik yaş gruplarına göre incelendiğinde, işsizliğin en çok okul çağındaki genç yaş grubunda (15-24) yaygın olduğunu görülür. 1999 yılına gelindiğinde, bu durum 25-54 yaş grubu lehine değişerek bu yıldan itibaren genç yaş grubundaki işsizlik oranlarında gerileme başlamıştır.

Tablo 4'de işsizliğe ilişkin rakamlar incelendiğinde, Türkiye'de genç işsizliğinin son derece önemli bir sorun olduğu ve genç işsizlerin yoğunluğunun diğer yaş gruplarının üstünde olduğu görülmektedir. Diğer yaş gruplarındaki işsizlik rakamları genel olarak 15-24 yaş grubundaki işsizlik rakamlarının altında kalmaktadır. 2007 yılı itibarıyla toplam işsizliğin yaklaşık %38'i 15-24 yaş grubundaki genç işsizlerden oluşmaktadır. Bu yaş grubunu 25-34 yaş grubu takip etmektedir.

Tablo 4: Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%) (15+ yaş)

Yıl	15-24	25-34	35-54	55+	Yıl	15-24	25-34	35-54	55+
1988	60.3	20.0	15.3	4.4	2003	39.1	34.0	24.6	2.3
1990	54.9	24.4	17.0	3.7	2004	37.8	36.0	24.2	2.0
1995	54.9	26.4	16.1	2.6	2005	36.1	35.7	26.1	2.1
2000	47.1	29.4	21.2	2.3	2006	35.1	35.5	27.0	2.4
2001	44.1	30.5	23.4	2.0	2007	36.1	34.5	27.0	2.4
2002	39.8	31.9	26.0	2.4					

Kaynak: TÜİK₃ (2007:75), TÜİK₄ (2009:251-252), T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, (2008: 7), TÜİK₅ (2008: 32) verilerinden hesaplanmıştır

Tablo 4'te, Türkiye'de işsizlerin ve işsizlik oranlarının özellikle 25 ve 25 yaş altındaki gençler arasında yaygınlaştığını görmekteyiz. Bu ise, Türkiye'de işsizlikten en fazla etkilenenlerin gençler olduğunu göstermektedir. Genç işsizliği ülkemizde var olan işsizliğin temel özelliklerinden birisi durumundadır.

Tablo 5’te genç işsizlik değerlerini incelediğimizde genç işsizliğinin ekonomi için her geçen gün daha da tehlikeli bir boyuta doğru gittiğini ifade edebiliriz. Son yıllarda, Türkiye’de genç işsizliği önemli bir değerde büyümekte ve ekonomide ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

Genç nüfusun istihdam edilemeyişi, milli ekonomide üretim kaybına neden olurken, işsizlik kaynaklı toplumsal sorunların artmasını da beraberinde getirmektedir. Günümüzde, Türkiye’de genel işsizlik oranındaki artışın yanı sıra, Tablo 5’de görüldüğü gibi, genç işsizliğinin 2000 yılından sonra hızla arttığı görülmektedir. Bunun nedeni 2000 yılı ve devamı olan 2001 Şubat krizinden en fazla etkilenen genç yaş grubu olmuştur. Gençlerin kriz sonrası işgücüne katılma oranları ve istihdam oranları da öncesine göre düşmüştür. Krizin etkisi genç nüfus üzerinde geleceğe dair ümitsizlik ve karamsarlığa neden olmuştur. Gençlerin son dönemlerde işgücüne katılma oranlarında ki düşme de bu düşüncemizi desteklemektedir.

Tablo 5: 2000-2008 Dönemi Genç (15-24 Yaş) İşsizliği (%)

Yıl	Toplam	Kent	Kır
2000	13.1	17.7	8.4
2001	16.1	22.4	9.7
2002	19.2	25.7	11.2
2003	20.5	25.3	14.5
2004	19.7	25.2	12.6
2005	19.3	22.8	14.1
2006	18.7	21.5	14.1
2007	19.6	21.8	15.8
2008*	25.7	27.1	23.3

Kaynak: TÜİK₆(2008:163); TÜİK_{2n}; *TÜİK_{2b}(2009:1)

Türkiye’de genç işsizliğinin yüksek olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: 15-24 yaş grubundaki gençlerin okuldan yeni mezun olmuş olmaları, erkeklerde askerlik görevini tamamlayarak ilk kez iş arayanlardan olmaları veyahut ta askerlik yapmadıkları için çalışma hayatında engel teşkil etmesi, gençlerin iş hususunda daha seçici olmaları, ilk defa iş arayanların iş tecrübelerinin olmaması ve gençlere yönelik emek talebinin zayıf olması genç işsizliğini yükseltmektedir.

4.4. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik

Eğitim işgücünün niteliğinin göstergesi olması münasebetiyle, işsizliğin yapısını ortaya koymada eğitim ve işsizlik arasındaki ilişkinin belirlenmesi önemli bir kriterdir. İktisat teorisi eğitim seviyesi arttıkça işsizliğin azalacağını öngörür (Gürsel ve Ulusoy, 1999: 114). Türkiye’de ise eğitim düzeyi ile işsizlik arasında teorinin tersine bir durum ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla eğitim düzeyi yükselirken işsizlikte beklenen azalma gerçekleşmemektedir.

Eğitim açısından, Tablo 6'da görüleceği üzere, lise seviyesine kadar eğitim düzeyi arttıkça işsizlikte artmaktadır. Ancak lise eğitiminden sonra işsizlikte azalma görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi işsiz kalanların çoğunluğunun lise altı eğitimliler, lise ve dengi meslek lisesi grubu olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da, ilköğretim, ortaokul ve dengi meslek okulu, Yüksekokul ve fakülte mezunları ile meslek lisesi mezunlarının işsizler içinde payı artarken, çok düşüğe olsa okuryazar olmayanlar ile ilkokul mezunlarının işsizlik içindeki paylarında azalma görülmektedir. Okur-yazar olmasına rağmen herhangi bir okul bitirmeyenlerin de işsizler içindeki payı son yıllarda artmıştır.

Tablo 6: İşsizlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Toplam İşsizler	Okuryazar olmayan	Lise altı Eğitimli	Lise + Mesl. Lisesi	Yükseköğretim
1989	1.709	9.4	66.8	19.8	4.0
1990	1.611	8.2	66.2	21.0	4.5
1995	1.700	3.5	63.3	27.9	5.3
2000	1.498	4.5	57.5	28.4	9.5
2001	1.967	3.1	60.6	28.0	8.3
2002	2.464	3.2	59.4	26.5	10.8
2003	2.492	4.5	60.5	23.3	11.6
2004	2.499	2.3	55.8	29.2	12.7
2005	2.520	2.4	58.1	28.1	11.4
2006	2.446	2.2	57.7	28.1	12.0
2007	2.333	2.3	56.8	28.2	12.7

Kaynak: TÜİK₂(2008:164), TÜİK_{3p}, TÜİK₅, (2008:20)

Bir ekonomide işsizlerin eğitim düzeyi ne kadar yüksek ise, ekonomide potansiyel üretim kaybı da o oranda artar. Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe iş bulma imkânının arttığı genel olarak kabul edilmektedir. Şayet işsizler içinde eğitim düzeyi yüksek olanların payı fazla ise, düşük eğitimlilerin iş bulma ümidi tamamen kırılacaktır.

Tablo 6'da, 2007 yıl ortası itibarıyla okuryazar olmayanların toplam işsizlikteki payı %2,3 iken, lise altı eğitim düzeyinde olanların işsizlik oranı %56,8 olarak %57'ye yaklaşmıştır. Halbuki okuryazar olmayanların yetişkin nüfustaki payları %21,5, lise altı mezunların payı ise %78,7'dir. Buna göre işsizler arasındaki eğitim düzeyinin düşük olmasının nedeni iş bulma ümitlerinin az olması nedeniyle iş aramamalarıdır diyebiliriz.

4.5. İş Arama Süresine Göre İşsizlik

Bir ekonomide iş arama süresinin uzaması ekonomide işsizlik olgusunun kronikleşmesinin ve yapısal bir sorun olmasının göstergelerinden birisidir. Bireyin işsiz kalma süresinin uzaması, ekonomide sosyo-ekonomik sorunların ağırlaşmasına neden olacağı gibi, işgücünün nitelik kaybını artırır ve iş bulma umidini derinlemesine kırar. Aynı zamanda piyasada nitelikli işgücü talebini de artırır. İşsiz kalınan zamana bağlı olarak işgücünün nitelik kaybı işsizliği yapısal işsizliğe de dönüştürebilir (Logeay, 2001). Dolayısıyla iş arama sürelerinin incelenmesi bir ekonomide işsizliğin boyutunu belirlemek ve işsizliği önlemeye yönelik politikaların geliştirilmesi açısından önemlidir.

Tablo 7: İş Arama Süresine Göre İşsizlik Oranları (%) (15+ Yaş)

Yıllar	1-2 Ay	3-5 Ay	6-8 Ay	9-11 Ay	1 yıl+	İş bulmuş
1988	12.0	14.0	13.6	8.7	42.1	2.0
1990	10.4	16.3	16.1	8.7	45.7	3.0
1995	14.4	24.2	18.1	5.5	35.4	2.3
2000	35.4	26.1	10.9	3.3	20.7	3.4
2001	32.8	30.2	10.6	3.3	15.7	2.1
2002	28.6	23.6	11.3	4.0	28.2	3.9
2003	31.3	26.4	11.5	3.3	27.9	3.8
2004	20.5	21.7	13.0	4.4	38.4	1.7
2005	21.1	22.0	12.1	3.8	39.2	1.9
2006	24.0	22.9	11.7	3.5	35.4	2.4

Kaynak: TÜİK₃, (2007:174), TÜİK_{4r},

Tablo 7’de, 12 ay ve daha fazla işsizlerin toplam işsizler içindeki payının arttığı ve iş arama süresinin giderek uzadığı görülmektedir. Bu ise, Türkiye’de işsizliğin uzun süreli bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Özellikle 2000 yılından itibaren, Türkiye’de uzun dönemli işsizliğin giderek arttığı ve iş arama süresinin uzadığı görülmektedir. Bunun nedeni ekonomide yaşanan 2000 ve 2001 krizleridir. 2000 yılı sonu ve 2001 yılının Şubat ayında, Türkiye ekonomisinde yaşanan krizlerden dolayı genel olarak işsizlik oranında bir artış meydana gelirken özellikle uzun süreli işsizlikte ciddi boyutta bir artışa neden olunmuştur.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışmada, Türkiye’de işsizliğin yapısı ve özellikleriyle ilgili olarak ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Türkiye’de genel olarak işsizliğin, miktar ve oran olarak artmakta, erkeklere oranla kadınlarda, kırsal kesime göre kentlerde, eğitim düzeyi yüksek olanlara göre eğitim düzeyi düşük olanlarda ve genç yaş grubunda daha yüksek olduğu ve işsizliğin uzun süreli bir boyut kazandığı tespit edilmiştir.

Sektörel bazda işsizlik, diğer sektörler göre hizmet sektöründe daha yoğun olarak görülmektedir. İşsizlik cinsiyet açısından genel olarak, kadınlarda daha yüksek düzeydedir. 2007 yılı sonunda erkek işgücünde işsizlik %9,8 iken kadın işgücünde bu oran %10,3 olmuştur. 2008 Aralık döneminde ise sırasıyla erkek işgücünde %10,9 ve kadın işgücünde ise %10,8 olarak gerçekleşmiştir.

Kır-kent ayrımında, işsizlik oranı kırsal alana göre kentlerde daha fazla olması dolayısıyla kent merkezli bir işsizlik mevcuttur. 2007 yılı sonu itibariyle ülke genelinde kentlerde toplam işsizlik oranı %11,9 iken, kırsal kesimde bu oran %6.9 olmuştur. Kentlerde kadın işsizliği erkek işsizliğinden daha yüksek iken kırsal kesimde kadın işsizliği erkek işsizliğinden çok daha düşüktür.

Yaş gruplarına göre, işsizliğin en yüksek olduğu kesim 15-24 genç yaş grubudur. 2007 yılı sonu itibariyle Türkiye genelinde toplam genç işsizliği %19,6'dır. Bu oran kentte %21,8, kırsal kesimde ise %15,8'dir. Aynı yıl gençlerde işgücüne katılma oranı da %37,8 olmuştur. Bu haliyle Türkiye'de işsizlik genç nüfus ağırlıklıdır.

Okuryazarlık açısından ise, 2007 yılı verilerine göre Türkiye'de genel işsizlik içinde okuryazar olmayanların payı %2,3, lise altı eğitilmişlerin payı %56,8, lise ve dengi meslek liselerinin payı %28,2, yükseköğrenim görenlerin payı ise %12,7'dir. Dolayısıyla eğitilmişlerin işsizlikte payları artmaktadır. Bu bize eğitimle istihdam arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığını göstermektedir.

Süre açısından ise, 1 yıl ve daha uzun süreli işsizlik artan bir seyir izlemektedir. 2001 yılında 1 yıl ve daha uzun süredir işsiz olanların işsizler içindeki oranı %15,7 iken 2006 yılında bu oran %35,4'e yükselmiştir. Bununla birlikte kısa süreli işsizlik oranlarında ise bir düşüş gözlenmektedir. 2001 yılı itibariyle 1-2 ay süreli işsizlik oranı %32,8 iken, 2006 yılında bu oran %8,8'lik bir düşüşle %24,0 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 3-5 ay süreli işsiz oranı da 2001 yılında %30,2 iken bu oran 2006 yılında %7,3'lük bir gerilemeyle %22,9'a düşmüştür.

Sonuç itibariyle bugün Türkiye'de yaşanan işsizlik, hızlı nüfus artışına paralel olarak işgücüne yeterli istihdam imkânının sağlanamamasından kaynaklanan yapısal, yaygın, genç nüfus ağırlıklı ve kent merkezli bir özellik taşımaktadır.

1970'li yılların ortalarına kadar işsizlik, ülkemizde ciddi bir sorun oluşturmasa da, 24 Ocak 1980 Kararlarıyla sağlanan sosyo-ekonomik yapısal değişime bağlı olarak, 1980'li yıllardan sonra artmaya başlamıştır. 1990'lı yıllar boyunca makul bir trend izlediye de, 2000 yılı ve Şubat 2001'de yaşanan krizlerden sonra hızla yükselmiş, 2000 yılında % 6,5 olan işsizlik, krizden sonraki yıl % 10,3'e çıkmıştır.

2001 Krizinin finans krizi olması dolayısıyla, krizin en fazla etkilediği sektör finans sektörü olmuştur. Bu sektörde daha çok genç işgücünün varlığı

krizden en fazla etkilenen kesimin genç işgücü olması sonucunu doğurmuştur. Aynı zamanda, ekonomi de istihdamsız büyüme sürecine girilmiş olduğundan dolayı ekonomide büyüme sürmüştü olsa da istihdam artmadığından işsizlik artmaya devam etmiştir. 2001 yılında %8,4 olan işsizlik, 2003’de %10,5’e yükselmiştir. 2008 Aralık ayında ise, %13,6 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de, işsizlik büyük ölçüde tarımsal ekonomik yapıdan sanayi ve hizmetler sektörüne dayalı ekonomik yapıya geçişin meydana getirdiği değişikliklerden de kaynaklanmaktadır. İşsizliğin, tarım dışı sektörlerde yüksek oranlarda seyretmesi ve kendi hesabına çalışma ve ücretsiz aile işçiliğinin ülkemizde yaygın olması bu durumu daha iyi açıklamaktadır.

Kente göçün bir sonucu olarak, kırsal kesimde gizli işsiz durumda olan işgücü şehirde açık işsiz haline dönüşmüştür. Böylece işsizlik tarım dışı sektörlerle kaymıştır. Kentleşen nüfus, hizmet sektöründe ve kayıt dışı istihdamda yer alarak hizmet sektörünün şişmesine neden olurken, marjinal işlerle yeni bir gizli işsizlik alanı oluşturmuştur

Ayrıca, genç nüfus yapısına bağlı olarak her yıl işgücüne katılım artmaktadır. Buna karşılık artan işgücünü masedecek istihdam alanı sağlanamamakta ve işsizliği sürekli artırmaktadır. İşsizlerinde büyük çoğunluğu gençlerden oluşmakla birlikte, son yıllarda orta yaş işsizliği de genç işsizliğine paralel bir seyir izleyerek artmaktadır.

Türkiye’de işsizlerin eğitim düzeyi her geçen gün yükselmektedir. İşsizlerin eğitim düzeyinin yükselmesi, ekonomide potansiyel gelir kaybının artmasına ve düşük eğitimlilerin iş bulma ümidinin yok olmasına neden olmaktadır. Günümüzde Yükseköğretim mezunu işsizlerin sayısı her geçen gün artmakta olduğundan, halk arasında “üniversite mezunları bile işsiz, iş bulamıyor” ifadesi yaygınlaşmakta ve genel kanaat haline dönüşmektedir. Bu durum eğitim düzeyi düşük olan işgücü üzerinde muazzam bir ümitsizlik meydana getirmektedir.

Türkiye’de işsizlik konjonktürel olmasına rağmen, izlenen politikalara bağlı olarak uzun süreli işsizliğe dönüşmektedir. Her geçen gün 1 yıl ve daha uzun süreli işsizlerin toplam işsizler içindeki payı artmakta ve iş arama süresi giderek uzamaktadır. Özellikle 2000’li yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan krizlerden dolayı, genel olarak işsizlik oranında bir artış meydana gelirken, uzun süreli işsizlikte ciddi boyutta artmıştır. Bu durum, Türkiye’de konjonktürel işsizliğin uzun süreli bir boyut kazandığını göstermektedir.

Bütün bu yapısal sorunların yanı sıra, IMF ile yapılan anlaşmalar dahilinde uygulanan IMF destekli istikrar politikaları, kamunun ekonomideki etkinliğini asgariye düşürerek kamuyu, yatırım yapamaz ve istihdam sağlayamaz hale getirmiştir. İstikrar politikaları kapsamında, kamunun istihdam sağlamada etkin bir araç olan kullandığı kamu işletmeleri özelleştirilmiştir. Kamu kesimi finansman ihtiyacını borçlanma yoluyla karşılamaktadır.

Borçlanma yoluyla elde edilen kaynakları ise, tekrar borç ödemesinde kullandığından kamu yatırım yapamaz hale gelmiştir. 1990'lı yıllardan sonra kamunun borçlanma ihtiyacı daha da artmıştır. Bu süreç sonunda, üretim ve istihdam yaratıcı sabit sermaye yatırımlarının düşmesi, ekonomide istihdamı daraltmış ve işsizliği artırıcı bir etki meydana getirmiştir.

Elde edilen sonuç ve yapılan değerlendirme çerçevesinde işsizliği önlemek için, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ve kalıcı bir istikrar sağlamak gerekir. Bunun için milli ekonominin yapısına uygun istikrarı bozmayacak bir enflasyonla ekonomide büyüme sağlamak; kırsal kesimde yaşam şartlarını iyileştirip kentleşme hızını kontrol altına alarak tarımsal kesimi yeniden düzenlemek; tarımda verimliliği ve üretim çeşitliliğini artırmak; kırsal kesimde emek kullanımını artıracak projeler geliştirerek işgücünün şehre akınını durdurmak; altyapı yatırımlarını hayata geçirmek; istihdam yaratacak girişimciliği teşvik etmek; mesleki ve teknik eğitimi yaygınlaştırmak ve kalitesini artırmak; eğitimi kaliteli ve özgüveni yüksek işgücü yetiştirecek şekilde yapılandırmak; kamunun ekonomideki rolünü yeniden ve doğru tanımlayarak yatırımları artırmak; çalışma hayatıyla ilgili hukuki düzenlemeyi ülke şartlarına göre yapmak; istihdam yaratıcı yatırımları teşvik etmek ve genç işgücünü üretime katacak aktif işgücü politikalarını ve istihdamı sınırlandırıcı unsurları elimine etmek gibi politikaları izlemek gerekir.

Bu politikaların uygulanabilmesini sağlamak için ekonomide uygulanan ekonomiyi daraltıcı, enflasyona karşı işsizliği artırmayı kabul edilir gören ve üretim maliyetlerini düşürme aracı olarak yüksek işsizliği tercih eden IMF destekli istikrar politikalarından vazgeçilmelidir. Ekonomik istikrarı, yalnızca “fiyat istikrarı” sağlamak anlayışından çıkartıp “tam istihdam sağlamak” amacıyla bir bütün olarak kabul etmek gerekir. Bütün bu politikaların hayata geçirilmesi için, ekonomik sorunlara semptomatik çözümler getiren anlayıştan uzaklaşmak ve ekonomik yapıya uygun kalıcı politikaları hayata geçirmek gerekir.

6. KAYNAKLAR

- DPT (2007). Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006) DPT Yayınları Mart, Ankara.
- EREN, Aslan. (2006). *Türkiye Ekonomisi*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- GLYPTİS, Sue. (1989). *Leisure and Unemployment*, Open University Press, USA.
- GÜRSEL, Seyfettin ve Veysel ULUSOY. (1999). *Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İSO (2008). *AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri: Üye ve Aday Ülkeler 2008*, İstanbul Sanayi Odası Yayınları Yayın No: 2008/6, İstanbul.

- KIZILOT, Şükrü, Cem KILIÇ ve Okan MÜDERRİSOĞLU. (2006). *AB Yolunda Mali Dünyamız*, TİSK Yayınları, Ankara.
- KORAY, Meryem. (2000). *Sosyal Politika*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- KURT, Hasip. (2003). Türkiye’de Verimlilik ve İstihdam, *İşveren, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Aylık Dergisi*, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=745&id=44 09.03.2009
- LOGEAY, Camilla. (2001). Labour Market in Downturn, *Economic Bulletin* Vol. 38, No: 12, December, (p:394; 391-396).
- MURAT, Sedat. (200). *Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve AB’nin Karşılaş - tırmalı Sosyal Yapısı*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- MURAT, Sedat. (2000). *AB Ülkelerinde ve Türkiye’de İşgücünün Yapısı*, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü, Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, Yayın No: 38, (s.342, 303-353), Ankara.
- MURAT, Sedat. (2007). *Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-73, İstanbul.
- ONARAN, Özlem. (2007). *İşsizlik ve Alternatif Politikalar*, http://www.bağımsızsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Onaran_Mayıs07.pdf 15.08.2007
- ÖZ İPLİK-İŞ Sendikası (2009). *Tekstil Sektörü Değerlendirme Raporu*, <http://www.oziplikis.org.tr/tr/?a=1&b=4&c=27&d=329> 09.03.2009
- SERTER, Nur. (1993). *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*, İ.Ü. Yayınları No: 3697, İktisat Fakültesi Yayın No:540, İstanbul.
- SEYMEN, Recep (2004). *İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset*, Der Yayınları, No:377, İstanbul.
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye. (2006). *Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- T.C. MALİYE BAKANLIĞI (2009), Ekonomik Göstergeler, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- T.C.BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (2008), Aylık Ekonomik Göstergeler, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 21Ekim, Ankara.
- T.C.BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (2009), Aylık Ekonomik Göstergeler, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 18 Şubat, Ankara.

- TAGRAF, Hasan ve Muhsin HALİS. (2008). Üniversitelerdeki Girişimcilik Eğitiminin “Girişimsel Özyetkinlik” Algısı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 2, (s: 93,94; 91-107).
- TALAS, Cahit. (1997). *Toplumsal Ekonomi*, İmge Kitabevi, Ankara
- TİSK (2006). *İşsizliğin Çözümü: Girişimci Odaklı Yaklaşım*, 2.Baskı., Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:267, Ankara.
- TÜİK₁ (2008). Ekonomik Göstergeler 2008-I, TÜİK Yayın No:3161, TÜİK Matbaası, Haziran, Ankara.
- TÜİK₂ (2008). İstatistik Göstergeler 1923-2007, TÜİK Yayınları. No: 3206, TÜİK Matbaası, Aralık, Ankara.
- TÜİK₃ (2007). İstatistik Göstergeler 1923-2006, TÜİK Yayın No:3114, TÜİK Matbaası, Aralık, Ankara.
- TÜİK₄ (2009). Ekonomik Göstergeler- III., TÜİK Yayın No: 3200, TÜİK Matbaası, Ocak, Ankara.
- TÜİK₅ (2008). İstatistiklerle Türkiye, TÜİK Yayınları No:3199, TÜİK Matbaası, Aralık, Ankara.
- TÜİK₆ (2008). Türkiye İstatistik Yıllığı, TÜİK Yayınları, No:3144, TÜİK Matbaası, Mayıs, Ankara.
- TÜİK_{1a} (2008). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2007 Yılı Sonuçları, Haber Bülteni, Sayı: 36, TÜİK Yayınları, 6 Mart, Ankara.
- TÜİK_{2b} (2009). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2008 Aralık Dönemi Sonuçları, Haber Bülteni, Sayı:38, TÜİK Yayınları, 16 Mart 2009, Ankara.
- TÜİK_{3c} (2006). Hanehalkı İşgücü Anketi, 2005 Yılı Sonuçları, Haber Bülteni, Sayı:36, TÜİK Yayınları, 27 Şubat, Ankara.
- TÜİK_{4d} (2009). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Ocak Dönemi Sonuçları, Haber Bülteni, Sayı:64, , TÜİK Yayınları, 15 Nisan, Ankara.
- TÜİK_{1m}, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr/isgucu/IssizRapor.do>, 01.02.2009
- TÜİK_{2n}, Hanehalkı İşgücü Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr/Isgucu/IsdurumuRapor.do> 01.02.2009
- TÜİK_{3p}, İşgücü Durumu (Özet Tablolar), http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=452, 01.02.2009
- TÜİK_{4r}, İşgücü Durumu (Özet Tablolar), <http://www.tuik.gov.tr/isgucu/Isdurumu.do>, 01.02.2009

- TÜSİAD (2002). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, TÜSİAD Yayın No.TÜSİAD-T/2002/12-354, İstanbul.
- TÜSİAD (2004). Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: 1986 TÜSİAD-T/2004-11/381, İstanbul.
- UYSAL, Doğan. (2007). *Türkiye’de İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikaları* Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ed. Ahmet Ay, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, (s: 8; 55-97).
- ZAIM, Sebahaddin. (1997). *Çalışma Ekonomisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.